

УДК 329.12

DOI <https://doi.org/10.35433/history.112028>

Панчук Марина,
магістрантка історичного факультету
Житомирського державного
університету імені Івана Франка
mari_0720@ukr.net

АКТУАЛЬНІСТЬ ЛІБЕРАЛЬНОЇ ІДЕЇ В УКРАЇНІ: ДОСВІД ПЕРШИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Анотація

Метою роботи є висвітлення та аналіз ліберальних засад у контексті діяльності українських політичних партій початку ХХ ст., з'ясування умов, завдяки яким ліберальна ідея знайшла своє вираження в українських реаліях. **Методологія дослідження** базується на використанні загальнонаукових методів (аналіз програмних документів, узагальнення, системний підхід) та спеціально-історичних, зокрема історико-генетичного, антропологічного методу та порівняльних студій. **Наукова новизна** полягає в представленні ролі та місця ліберальної ідеї у формуванні української політичної думки, що зумовило появу та розвиток політичних концепцій, які стали підґрунтям в діяльності різних партій на основних етапах державотворення. **Висновки.** Ліберальна ідея в Україні пройшла кілька етапів свого розвитку, знайшла вираження в програмах новостворених українських партій, ставши реакцією на виклики політичного життя та потреби прогресивних кіл інтелігенції початку ХХ ст. Особливістю імплементації лібералізму в українській політичній площині також стало те, що вона поєднувалася з соціалістичними вимогами та боротьбою за національні права українців. Ліберальні ідеї, сформульовані зокрема у низці демократичних вимог, з новою силою заявили про себе під час Української національної революції та становлення української державності 1917-1921 рр. На сучасному етапі розбудови громадянського суспільства в Україні, реалізації державної політики децентралізації та формування місцевої ініціативи доцільним є використання знань про історичний розвиток ліберальних ідей та практичного досвіду їх втілення у життя.

Ключові слова: лібералізм, політичні партії, державотворення, інтелігенція, Україна.

Постановка проблеми. В умовах розбудови Української держави, політичного плюралізму та утвердження демократичного

ладу особливо важливим є питання функціонування в суспільній площині низки політичних доктрин. Особливо актуальною, з огляду на світові тенденції, є ліберальна політична течія. Формуючи активне громадянське суспільство, доречно зважати на особливості розвитку ліберального напрямку політичної діяльності в українській практиці.

Оскільки довгий час Україна не мала власної незалежності, як і фактичної можливості формувати власну політичну лінію та модель розвитку, питання реалізації будь-якої політичної концепції не стояло на порядку денному в житті суспільства. Відповідно, певні здобутки та напрацювання української інтелігенції кінця XIX – початку XX ст. теж не використовувалися в практичній площині. Однак, варто зауважити, що саме цей досвід яскраво демонструє здатність української політичної еліти успішно адаптувати світові тенденції політичної організації та поєднувати їх зі специфікою українського ґрунту, вирішуючи тим самим нагальні питання українців в житті держав, до складу яких входили українські землі.

Переломними моментами в ході розвитку історії України у цьому відношенні є низка подій початку XX ст., що безпосередньо пов'язані з діяльністю новостворених політичних партій та вплинули на подальший суспільно-політичний розвиток України. Відтак, існує актуальна потреба дослідження організаційного оформлення та життєздатності ліберальної ідеї в ході діяльності політичних партій на початку XX ст. Сучасні виклики, перед якими стоїть Україна, коли мова йде про децентралізацію, розбудову громадянського суспільства та інші атрибути демократії, зумовлюють природню необхідність глибше актуалізувати в наукових колах проблеми витоків та розвитку ліберальної думки в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тривалий час дана тематика не була предметом ґрунтовних досліджень та дискусій у науковому середовищі. Причиною цього стала відсутність належного ставлення до проблеми в радянський період та державницьких поглядів на українську історію в той час. Відтак, специфіка обраної нами теми та стан її досліджень безпосередньо залежить від суспільно-політичних умов, що сприяють представлення її на більш серйозному рівні. Передбачувано, що зі здобуттям Україною незалежності у 1991 р., відбувся поступовий

перегляд та зміна у розстановці пріоритетних та актуальних напрямків історичних досліджень. Більшого значення у наш час почали набувати теми державотворення та націотворення. Важливе місце тут займає і ліберальна ідея та її безпосередній вплив на формування української партійної організації на початку ХХ ст.

Питання розвитку ліберальної ідеї на різних етапах державотворення в Україні було предметом дослідження вітчизняних істориків. Еволюцію поглядів М. Драгоманова на хід розвитку українського суспільного руху кінця ХІХ ст. у своїй праці розглянув А. Круглашов (2001). Проблеми формування політичного світогляду інтелігенції Наддніпрянської України та її самоорганізацію навколо перших політичних утворень дослідила С. Іваницька (2010). Аналіз поєднання національних вимог і ліберальних засад в програмах перших політичних партій у своїй праці представив Л. Могильний (2014). Філософські, політичні та економічні засади лібералізму, особливості його становлення та проблеми, з якими він зіткнувся в українському середовищі стали предметом дослідження П. Гай-Нижника (2014). Джерельною базою нашого дослідження стали програми перших українських партій ліберального характеру, висловлювання їх лідерів, інші опубліковані джерела та преса початку ХХ ст.

Мета нашого дослідження полягає у висвітленні та аналізі ліберальних засад у контексті діяльності українських політичних партій початку ХХ ст., у характеристиці умов, завдяки яким ліберальна ідея знайшла своє вираження в українських реаліях.

Виклад основного матеріалу. Суспільно-політичний устрій українських земель, характерною рисою розвитку яких була відсутність власної держави у ХІХ ст., відбився на кристалізації політичних доктрин в досить специфічних умовах. Політичний лад як на території Російської імперії, меншою мірою, в Австро-Угорщині не передбачав розквіту ліберальних ідей, а саме впровадження політичних свобод, верховенство права, пріоритет загальнолюдських цінностей. Відтак, лібералізм довгий час функціонував на рівні теоретичної доктрини.

Біля витоків української ліберальної ідеї стояв М. Драгоманов, який вважав за потрібне впроваджувати в політичну практику визнання пріоритету загальнолюдських цінностей, обмежувати державну владу, надаючи повноваження місцевому

самоврядуванню, забезпечувати широкі політичні свободи для населення (Гай-Нижник, с. 13-14).

Подібні тези були сформульовані під впливом європейських віянь, які М. Драгоманов сприйняв під час своїх закордонних візитів, де він мав можливість познайомитися з відмінним від російського політичним ладом та напрямками діяльності політичних партій. Саме в той період він усвідомив програшну позицію українців в Російській імперії стосовно лідерських позицій у політичному житті, і взагалі перспективи будь-яких якісних зрушень, через відсутність політичних організацій (Круглашов, с. 293-295).

Особливістю ідей М. Драгоманова, стосовно українських реалій, стало поєднання лібералізму з національним рухом. Однак, важливим аспектом у контексті політичної стратегії в XIX ст. стали соціалістичні ідеї, які набували популярності у більшості європейських держав. Захоплення соціалізмом не оминуло й М. Драгоманова, який виокремлював у цій доктрині ідеї, що на його думку повинні були максимально відображати національні особливості суспільної організації, втілені в його громадській концепції. Відповідно, вчення М. Драгоманова можна трактувати як намагання адаптувати західні ідеї лібералізму та соціальної демократії до українського ґрунту (Дергачов).

Станом на початок XX ст. ліберальні ідеї виступали як певне протиставлення існуючій монархічній системі. Відтак, не існувало цілковитого заперечення соціалізму як явища, це дозволяло пропагувати сприйнятливі для населення тези щодо соціальної справедливості. Актуальними також ставали проблеми встановлення республіканського ладу і, безперечно, питання політичних свобод для українців. Таким чином, маємо ситуацію поєднання лібералізму і соціалізму, що підтверджується наявною ідеологічною близькістю як з кадетами, так і з соціал-демократами. Однією з особливостей українського лібералізму початку XX ст. було те, що висувалися також вимоги та ініціативи щодо автономії України (Донченко, с. 75-76).

Конкретні вияви та спроби переведення ліберальних ідей з теоретичної у практичну площину пов'язуються з появою перших українських політичних партій. Прикладом є утворення у 1904 р. Української демократичної партії. Особливістю цієї та інших,

близьких ідеологічно політичних партій, стало те, що серед їхніх вимог чітко простежувалися ті, які стосувалися національних інтересів. Йдеться про національну школу, використання української мови на офіційному рівні, автономію України тощо (Могильний, с. 41).

Якщо звернутися до програми УДП, то можна виокремити засадничі положення, що характеризували її як ліберальну політичну силу. Так, українські демократи визначили за необхідне підтримувати ідеї про утвердження парламентського ладу; свободу слова, віри, зібрань, спілок, страйків; впровадження принципів національної і місцевої автономії; рівні права українців та інших національних меншин у задоволенні національних, культурних, економічних потреб.

Подібні вимоги були спричинені тим, що, на думку самих партійних діячів, існуючий лад, де панує самодержавство та централізація, заважає гармонійно розвиватися українському народові відповідно до історичних традицій. Таким чином, ідеологія цієї партії цілком відповідала актуальним викликам і враховувала перш за все потреби народу (Панібудьласка, с. 342-344).

Однак, як зазначає у своїх спогадах Є. Чикаленко, з часом у партії відбувся розкол, у результаті чого партійне життя в Києві фактично зупинилося. Утім, важливість консолідації українців перед виборами до Державної думи та можливість видавати власну газету, як засіб поширення відповідної ідеології, підштовхнули до об'єднання з Радикальною партією. Таким чином, починаючи з 1905 р. можемо говорити про Українську демократично-радикальну партію (Чикаленко, с. 409-411). Втім слід відзначити, що не склад цієї партії, як і її програмні положення, практично нічого не мали спільного з радикалізмом. Як і у випадку з демократичним крилом, йшлося про цілком поміркованих українських діячів, частина з яких пов'язувалась із так званою «Старою громадою».

Вплив ліберальних ідей прослідковується в окремих програмних положеннях, що були задекларовані УДРП стосовно загально-державних політичних справ та ладу в Україні. Зокрема, представлена ідея забезпечення прав людини. Це стосується, наприклад, заборони фізичних покарань та смертної кари. Знаходить своє вираження також потреба організації діяльності парламенту, що формується шляхом реалізації рівного безпосереднього виборчого

права з тасмним голосуванням. Важливо зауважити і потребу формування рівного для всіх, виборного суду з широкими повноваженнями суду присяжних, що можемо трактувати як один з проявів реалізації демократичного принципу незалежності гілок влади, системи стримувань та противаг.

Також пропонувалося сформувати Українську Виборну Народну Раду, яка в свою чергу, мала б виробити конституцію, що не могла бути скасована загальнодержавним парламентом. Окрім цього, конституцією передбачалось забезпечення права самоврядування громадам як у містах, так і в селах.

Відносно цього аспекту, доцільно провести паралель з ліберальним вченням М. Драгоманова, який ще у ХІХ ст. відзначив потребу існування місцевого самоврядування як одного з проявів ліберального ладу (Українська суспільно-політична думка, с. 148-149). Варто окремо зауважити, що ядро УДРП склали вихідці переважно з дворянського та духовного станів, їх значна більшість здобула вищу освіту. По суті, представники інтелігенції і активні партійні діячі раніше мали досвід громадської діяльності (участь у діяльності Громад, «Братстві тарасівців», ВБДО тощо).

Окремим важливим аспектом є вплив, який на розвиток партійного життя справило створення в Галичині першої політичної партії, ідеологія якої у свою чергу, була оформлена на основі ліберального вчення М. Драгоманова.

Фактично для УДРП була характерна певна політична невизначеність. Таке явище було притаманним для політичного життя початку ХХ ст., що пояснюється відсутністю досвіду політичної діяльності та демократичних свобод в державі, а також намаганням ідеологічно охопити більшу кількість населення. Одним із чинників цього є відсутність структурованості українського суспільства та низький рівень політичної культури широкого загалу.

Оскільки всередині партії існувала надмірна поміркованість та намагання йти на компроміси, то за визначенням С. Єфремова, з часом партію мали покинути прихильники правого та лівого політичних спектрів, залишаючи основою проводу партії ліберальні засади (Чмир, с. 83-84).

Отже, можемо стверджувати, що досить проблематично виокремити в політичному житті Наддніпрянщини початку ХХ ст. партію виключно ліберального зразка, натомість, доречніше

спиратися на окремі риси в програмних засадах та вимогах, що відповідають ідеї лібералізму.

Не дивлячись на усі спроби і намагання УДРП охопити інтереси українського народу в цілому, та стати загальнонаціональною, здатною об'єднати як лівих, так і правих, а також не оминати увагою соціалістичні засади з опорою на селянство, її діяльність не набула поширення та популярності, хоча й принесла певні політичні дивіденди. Хоча програмні засади і були відповіддю на актуальні виклики того часу і стратегічно повинні були стати сприйнятливими для більшості населення, широкої і надійної підтримки вона не знайшла. Відповідно, задекларовані ліберальні засади не викликали активного зворотного зв'язку та не закріпилися в політичній практиці УДРП (Чмир, с. 84-85).

Фактично після розпуску Української демократично-радикальної партії українське політичне життя не зупинилося, а знайшло своє вираження в дещо зміненій формі. За свідченням Д. Дорошенка, нова організація, що була представлена у вигляді Товариства українських поступовців, не виробляла на перших етапах свого існування політичної програми з метою об'єднання прогресивних діячів, що представляли різні суспільно-політичні течії. Відтак, стратегічною метою виступало встановлення конституційно-демократичного ладу і, як наслідок, автономії України. Хоча до товариства планувалося залучити прихильників різних політичних сил, організовуючи тим самим своєрідне міжпартійне об'єднання, все ж провідну роль займали вихідці з УДРП. Тому доцільно звернути увагу на тяглість ліберальних засад, що знайшли своє зовнішнє вираження у діяльності ТУП (Стрілець, с. 48).

Так, за свідченням газети «Рада», редакторами якої були представники ТУП, на своєму з'їзді, який відбувся у квітні 1912 р. напередодні виборів до четвертої Державної Думи, було оформлено окремі постанови. Ліберальний характер визначається, зокрема, у тому, що особлива увага приділялася визнанню людської гідності та верховенству права. Прикладом є пропозиція скасування релігійних та національних утисків, а також єврейської межі осілості, існування якої визначається як ганебне явище.

Як і програмою УДРП, Товариством українських поступовців визначалася необхідність формування земського та міського

самоврядування виключно на демократичних засадах. Відмінною особливістю діяльності партії була підтримка та просування ідеї активного використання української мови у громадських та церковних установах, в освітньому процесі тощо (Рада, № 87, с. 2).

На цьому ж з'їзді, як повідомляє газета «Рада» в одному з травневих випусків, ТУП виступило з закликом до українців, аби вони не уникали участі у виборчому процесі, щоб у Думу потрапило якомога більше представників, що підтримують українську ідею. Окрім цього, за визначенням поступовців, українцям не варто нехтувати правом бути обраними, навіть якщо не буде шансів потрапити в Думу. Основним є демонстрація власних інтересів та готовність українців брати активну участь у політичному процесі (Рада, № 105, с. 2).

Висновки. Отже, українська ліберальна ідея, основна суть якої була сформульована М. Драгомановим, пройшла у своєму розвитку декілька етапів. На початку ХХ ст. її теоретичні засади були адаптовані до українських реалій у програмах новостворених політичних партій як реакція на актуальні виклики політичного життя. Особливістю імплементації ліберальної ідеї в українській політичній площині стало те, що вона поєднувалася з соціалістичними вимогами та боротьбою за національні права українців. Таким чином, лібералізм утвердився в світогляді української інтелігенції і задав тон подальшим державотворчим процесам, що дозволило апелювати до демократичних ідей, зокрема в ході української революції 1917-1921 рр.

Проблеми, з якими зіштовхувались на початку ХХ ст. українські діячі ліберального спрямування, непопулярність цієї ідеології і неможливість реалізації на практиці концепції в умовах монархічної імперії, радянського авторитаризму, а згодом і тоталітаризму, значною мірою пояснює сучасну ситуацію слабкого представлення ліберальних партій в політичному житті сучасної України. Як і раніше, можемо відстежувати лише епізодичне представлення ліберальних елементів в програмах партій, ключові з яких пов'язуються з економічною складовою, зокрема ставленням до категорій свободи, рівності можливостей, ринку, приватної власності. В умовах проведення реформи децентралізації актуальним залишається формування місцевої ініціативи, широке залучення громадськості до реалізації державної та регіональної

політики. Попри те, що ліберальна доктрина в Україні не має значної підтримки, поєднання елементів, які сприяють розвитку приватної ініціативи та формуванню громадянського суспільства з поміркованим, та окресленим межами доцільності державним регулюванням, на нашу думку, допоможуть Україні рухатись у своєму розвитку. Подальших досліджень потребує вивчення психологічних та умовно культурно-ментальних аспектів відторгнення лібералізму у «чистому» вигляді, а також сучасного політичного поля України та представлення ліберальних елементів у діяльності українських урядів, особливо після 2004 року.

Джерела та література

Гай-Нижник, П. (2014). Лібералізм як філософська, політична та економічна теорія: нарис історії становлення та розвитку. Гілея. Вип.88 (№9), С. 5–14.

Дергачов, О. (кер. авт. кол.), (1996). Українська державність у ХХ столітті. Історико-політологічний аналіз. К. : Політ. думка, 448 с. URL: <http://litopys.org.ua/ukrxx/zmist.htm>. (Accessed 03 May 2022).

Донченко, С. (2007). Лібералізм в Україні (початок ХХ сторіччя). Культура народів Причорномор'я. № 108, С. 75-77.

Іваницька, С. (2010). "Колективний портрет" керівництва Української демократично-радикальної партії (1905–1908 рр.). Українська біографістика. Вип. 7, С. 279-294.

Круглашов, А. (2001). Драма інтелектуала: політичні ідеї Михайла Драгоманова. Чернівці: Прут, 488 с.

Могильний, Л. (2014). Національне питання в програмах українських ліберальних партій в першій чверті ХХ ст. Історико-політичні студії. Збірник наукових праць. КНЕУ. К.: КНЕУ. №2. С. 40-46.

Панібудьласка, В. (ред.), (1997). Національні процеси в Україні: Історія і сучасність: Документи і матеріали: У 2-х ч. К.: Вища школа, Ч. 1. 583 с.

Рада. (1912). Київ № 87, 17.04.1912, с. 2. URL: <https://libraria.ua/numbers/920/65646/?PageNumber=2>. (Accessed 03 May 2022).

Рада. (1912). Київ № 105, 9.05.1912, с. 2. URL: <https://libraria.ua/numbers/920/65801/?PageNumber=2>. (Accessed 03 May 2022).

Стрілець, В. (ред.). (2002). Українська радикально-демократична партія: витоки, ідеологія, організація, діяльність (кінець ХІХ століття – 1939 рік). К, 361 с.

Українська суспільно-політична думка в 20 столітті: Документи і матеріали. (1983). Мюнхен. Т. 1. С. 147-152.

Чикаленко, Є. (1955). Спогади (1861-1907). Нью-Йорк: УВАН у США. 504 с.

Чмир, С. (1999). Українська Демократично-Радикальна партія: організаційний устрій, чисельність, соціальний склад (1905-1908 рр.). Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. Вип. 6. Запоріжжя, 76-89. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Chmyr_Svitlana/Ukrainska_demokratychno-radykalna_partiia_orhanizatsiinyi_ustrii_chyselnist_sotsialnyi_sklad_1905-19.pdf (Accessed 03 May 2022).

References

Hai-Nyzhnyk, P. (2014). Liberalizm yak filofska, politychna ta ekonomichna teoriia: narys istorii stanovlennia ta rozvytku. Hileia. Vyp.88 (№9), P. 5–14.

Derhachov, O. (ker. avt. kol.), (1996). Ukrainska derzhavnist u XX stolitti. Istoryko-politolohichniy analiz. K. : Polit. dumka, 448 p. URL: <http://litopys.org.ua/ukrxx/zmist.htm>. (Accessed 03 May 2022).

Donchenko, S. (2007). Liberalizm v Ukraini (pochatok XX storichchia). Kultura narodov Prychernomor'ia. № 108, P. 75-77.

Ivanytska, S. (2010). "Kolektyvnyi portret" kerivnytstva Ukrainskoi demokratychno-radykalnoi partii (1905–1908 rr.). Ukrainska biohrafistyka. Vyp. 7, P. 279-294.

Kruhlashov, A. (2001). Drama intelektual'a: politychni idei Mykhaila Drahomanova. Chernivtsi: Prut, 488 s.

Mohylnyi, L. (2014). Natsionalne pytannia v prohramakh ukrainskykh liberalnykh partii v pershii chverti XX st. Istoryko-politychni studii. Zbirnyk naukovykh prats. KNEU. K.: KNEU. №2. P. 40-46.

Panibudlaska, V. (red.), (1997). Natsionalni protsesy v Ukraini: Istoriia i suchasnist: Dokumenty i materialy: U 2-kh ch. K.: Vyscha shkola, Ch. 1. 583 c.

Rada. (1912). Kyiv № 87, 17.04.1912, s. 2. URL: <https://libraria.ua/numbers/920/65646/?PageNumber=2>. (Accessed 03 May 2022).

Rada. (1912). Kyiv № 105, 9.05.1912, s. 2. URL: <https://libraria.ua/numbers/920/65801/?PageNumber=2>. (Accessed 03 May 2022).

Strilets, V. (red), (2002). Ukrainska radykalno-demokratychna partiia: vytoky, ideolohiia, orhanizatsiia, diialnist (kinets XIX stolittia-1939 rik). Kyiv, 361 p.

Ukrainska suspilno-politychna dumka v 20 stolitti: Dokumenty i materialy. (1983). Miunkhen. T. 1. 147-152.

Chykalenko, Ye. (1955). Spohady (1861-1907). Niu-York: UVAN u SShA. 504 p.

Chmyr, S. (1999). Ukrainska Demokratychno-Radykalna partiia: orhanizatsiinyi ustrii, chyselnist, sotsialnyi sklad (1905-1908 rr.). Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho derzhavnoho universytetu. Vyp. 6. Zaporizhzhia, P. 76-89. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Chmyr_Svitlana/Ukrainska_demokratychno-radykalna_partiia_orhanizatsiinyi_ustrii_chyselnist_sotsialnyi_sklad_1905-19.pdf (Accessed 03 May 2022).

**Panchuk M. THE RELEVANCE OF THE LIBERAL IDEA IN UKRAINE:
THE EXPERIENCE OF THE FIRST POLITICAL PARTIES**

Abstract

This study aims to highlight and analyze the liberal principles in the context of Ukrainian political parties' activities in the early XXth century, clarifying the conditions under which the liberal idea found its expression in the Ukrainian reality of the time. The research methodology comprises general scientific methods (program document analysis, generalizations, systematic approach) as well as special-historical methods, in particular historical-genetic, anthropological, and comparative analyses. The scientific novelty is found in the role and significance of the liberal idea in the formation of Ukrainian political thought, which led to the emergence and development of political concepts that served as the foundation for various parties' activities on the main stages of statehood. Conclusions. The liberal idea in Ukraine has undergone several stages of development, finding expression in the programs of newly formed Ukrainian parties and serving as a response to the challenges of political life and the requirements of progressive intellectuals in the early XXth century. The implementation of liberalism in the Ukrainian political sphere was also unique in that it was combined with socialist demands and the struggle for Ukrainian national rights. During the Ukrainian National Revolution and the establishment of Ukrainian statehood in 1917–1921, liberal ideas, manifested in a number of democratic demands, were renewed. Even though the liberal doctrine does not receive widespread support in Ukraine, we believe that combining elements that stimulate private initiative and the formation of civil society with moderate and well-defined state regulation can help Ukraine progress.

Further research is required in order to study the psychological, cultural and mental aspects of the rejection of liberalism in its "pure" form, as well as the current political field of Ukraine and the presentation of liberal elements in the activities of Ukrainian governments, especially after 2004.

Keywords: liberalism, political parties, state formation, intelligentsia, Ukraine.

**Panchuk M. ZNACZENIE IDEI LIBERALNEJ NA UKRAINIE:
DOŚWIADCZENIA PIERWSZYCH PARTII POLITYCZNYCH****Streszczenie**

*Celem pracy jest wykład i przeanalizowanie zasad liberalnych w kontekście działalności ukraińskich partii politycznych na początku XX wieku, wyjaśnienie warunków, w jakich idea liberalna znalazła wyraz w ukraińskich realiach. Metodologia badań opiera się na wykorzystaniu metod ogólnonaukowych (analiza dokumentów programowych, uogólnienia, ujęcie systematyczne) oraz specjalistyczno-historycznych, w szczególności historyczno-genetycznych, antropologicznych i porównawczych. **Nowością naukową** jest przedstawienie roli i miejsca idei liberalnej w kształtowaniu się ukraińskiej myśli politycznej, co doprowadziło do powstania i rozwoju koncepcji politycznych, które stały się podstawą działań różnych partii na głównych etapach państwowości. **Wnioski.** Idea liberalna na Ukrainie przeszła kilka etapów rozwoju, znalazła wyraz w programach nowo powstałych partii ukraińskich, stając się reakcją na wyzwania życia politycznego i potrzeby postępowych środowisk inteligencji początku XX wieku. Specyfiką realizacji liberalizmu w ukraińskiej sferze politycznej było również połączenie go z postulatami socjalistycznymi i walką o prawa narodowe Ukraińców. Idee liberalne, sformułowane zwłaszcza w szeregu postulatów demokratycznych, potwierdziły się w czasie Ukraińskiej Rewolucji Narodowej i ukonstytuowania się państwowości ukraińskiej w latach 1917-1921. Na obecnym etapie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na Ukrainie, realizacji państwowej polityki decentralizacji i kształtowania inicjatywy lokalnej, wskazane jest wykorzystanie wiedzy o historycznym rozwoju idei liberalnych oraz praktycznych doświadczeń ich realizacji.*

***Słowa kluczowe:** liberalizm, partie polityczne, tworzenie państwa, inteligencja, Ukraina.*

Статтю надіслано до редколегії 21.03.2022 р.

Статтю рекомендовано до друку 04.04.2022 р.